

studies beyond the key themes introduced in the introduction. It is clear, for example, that there are strong similarities between the practices of control in early modern Venice, Turin and Frankfurt. The book, however, does not provide an overview of such similarities or an explanation for such connections in its conclusion.

The book would have also benefited from giving more detailed attention to the agency of migrants. Although the different contributions provide references to how migrants dealt with different migration policies and how they tried to circumvent them – see for example the chapters on migration policies in London, Berlin and Habsburg Austria – the reader is sometimes still left with questions as to how migration policies were formed from the bottom up and whether migrants adapted different strategies to circumvent regulations. If this had been given more detailed attention, the interaction between the migrants themselves and the development of migration policies would have become clearer.

The volume is successful in pushing the debate forward as it raises questions for future research about the connections between the regulatory practices of several cities in early modern and modern Europe. Next to that it raises questions about the strategies of migrants towards changing regulatory practices. All in all, the book is a valuable contribution to the debates surrounding urban history and migration control as it provides a comprehensive, long-ranging and cohesive overview of migration policies and materialities that have the aim to regulate and control migrants across time and space. It is therefore valuable within the recent trend of research that focuses on the securitization and regulation of migration.

Jade Wirken, Leiden University

Bert Koene, *De mensen van Vossenburg en Wayampibo. Twee Surinaamse plantages in de slaventijd* (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2019). 256 p. ISBN 9789087047917.

DOI: 10.18352/tseg.1160

Over de Surinaamse slavenplantages Vossenburg en Wayampibo is nogal wat materiaal in archieven aanwezig. In verschillende studies over plantages tijdens de slavernijperiode in Suriname worden deze twee plantages genoemd. Een boek met de titel 'De mensen van Vossenburg en Wayampibo' is interessant omdat er altijd weer nieuwe inzichten en informatie opduiken over de situatie op de suiker- en koffieplantages in dat land ten tijde van de slavernij. De titel van het boek roept de vraag op over welke mensen het gaat: de slaven, de plantage-eigenaars of de (witte) opzichters. Koene vermeldt in zijn Woord vooraf, dat hij, 'meer in personen en voorvallen dan in bedrijfscijfers geïnteresseerd was bij het schrijven van

dit boek'. Hij kiest voor het gebruik van het woord slaaf in plaats van de mode om het woord 'slaaf' overal te vervangen door de formule 'tot slaaf gemaakte'. Dat is een duidelijke keuze. Onduidelijk is echter de verklaring die Koene hiervoor geeft. Slaaf gemaakten waren volgens Koene '(...) alleen de mensen die uit Afrika naar Suriname werden aangevoerd'. Degenen die in Suriname geboren waren hadden bij geboorte al de status van slaaf. 'Slaven golden als een geboortestand, net zoals boeren, burgers en edellieden. Er kwam geen 'maken tot' aan te pas'. Wel meent Koene dat het belangrijk is bewust te zijn van het verschil tussen 'slaaf gemaakten' en degenen die als slaaf geboren waren. Immers, voor de tot slaaf gemaakten '(...) was het leven op de plantages nog zwaarder dan voor wie er geboren was en opgegroeid' (p. 8). Ze waren in een omgeving beland waar alles vreemd was. Zij kenden er nog niets en niemand, waren buitenstaanders in de slavenmacht, konden moeilijk wennen aan het straffe werkregime, hadden heimwee en leden aan psychische en misschien ook lichamelijke gevolgen van de gevangenneming en de scheepsreis' (p. 36).

Het boek van Koene gaat over de verwerving van de plantages Vossenburg en Wayampibo in Suriname door de Arnhemse familie Brantsen en aanverwanten. Over de winstgevendheid van de trans-Atlantische slavenhandel voor Nederland werd en wordt veel onderzoek gedaan. Met deze onderzoeken tracht men inzicht te krijgen in de bijdrage van de slavenhandel op de economie en welvaart van Nederland. Men probeert dan bijvoorbeeld te berekenen wat de bijdrage is geweest aan het BBP (Bruto Binnenlands Product) in de betreffende periode. Een andere benadering is om op het niveau van de plantage te kijken naar de manier waarop en mogelijkheden waarbij geld werd verdiend. Koene kiest voor deze laatste benadering. Het belang van dit onderzoek is dat nauwkeurig beschreven wordt hoe de familie Brantsen c.s. de eigendom van deze plantages verwierf. De lezer krijgt een goed beeld van de manier waarop door huwelijken het bezit van deze Surinaamse plantages werd verworven. Door zijn uitgebreid spitwerk in het archief van de familie Brantsen en de archieven van de collectie van de bestudeerde plantages bij het IISG geeft Koene ons een goed beeld van de mogelijkheden die er waren om rijkdom te vergaren tijdens de periode van de slavernij in Suriname.

Ook de rol van de Nederlandse handelshuizen die zorgden voor verscheeping en verkoop van de producten uit de slavenkolonie wordt duidelijk beschreven. Het boek is een goed leesbare familiechroniek met alle ups en downs die daarbij voorkomen. Toch wringt er het een en ander aan dit boek. En dan gaat het om de snelle en soms onzorgvuldige conclusies en opmerkingen over de slavernij en de slavenhandel. Terwijl Koene heel zorgvuldig het wel en wee van de Brantsens beschrijft, geeft hij zijn meningen over slaven en andere inwoners van Suriname zonder verdere toelichting als feiten weer. Misschien maakt Koene gebruik van bepaalde bronnen maar verzuimt hij deze te noemen zodat het lijkt het alsof het

om zijn eigen opvattingen gaat. Koene geeft voor verschillende jaren de samenstelling van de slavenbevolking op Vossenburg en Wayampibo. Deze overzichten maken duidelijk wat de taken van de verschillende slaven waren en in sommige wordt vermeld wat de geldwaarde van deze mensen volgens taxatie was. Behalve de taxatiewaarde van de slaven wordt ook informatie vermeld over ziekten en gebreken. Soms geeft Koene er ook een nadere toelichting bij zoals bij het overzicht van de slavenmacht op Vossenburg in 1728 waar hij stelt: 'Wat de oorzaak ook was, een planter kon niet van versleten, gehandicapte of chronisch zieke slaven af. *Voor zulke mensen werd de slavernij een sociale voorziening*' (p.72) (Cursivering Balai). In dit korte bestek van een recensie kan niet worden ingegaan op alle ongefundeerde en niet gedocumenteerde opvattingen van Koene.

Maar had Koene dan geen enkel bezwaar of bedenkingen tegen de slavernij? In de Nabeschouwing merkt hij op: 'De eigenaren van Vossenburg en Wayampibo hebben zich bij mijn weten nooit afgevraagd of een fatsoenlijk burger wel slaven kon houden. In de correspondentie met hun agenten figureren de slaven uitsluitend als productiemodellen, zoals robots dat zijn in de auto-industrie' (p. 239). Koene eindigt zijn boek met de opmerking: ' (...) dat wegens gebrek aan informatie veel onduidelijk of onbesproken is gebleven. Zo gaat dat nu eenmaal wanneer men microgeschiedenis van personen en plekken probeert te bedrijven. Toch is dat naar mijn mening de beste manier om te onderzoeken hoe het leven vroeger echt was' (p. 242).

Microgeschiedenis kan inderdaad inzicht verschaffen over het leven van personen. Maar dat vereist een grote mate van zorgvuldigheid en goed onderzoek. Wat de familiegeschiedenis van de Brantsens betreft is dit goed gelukt. Wat het leven van de slaven aangaat kan dit jammer genoeg niet gezegd worden. Al met al heeft Koene een interessante invalshoek gekozen, maar het gebrek aan controleerbare bronnen wat de slavernij betreft is een gemiste kans. Het boek is zeker de moeite waard om te lezen maar zal in een eventuele volgende druk moeten worden voorzien van duidelijke bronnenverwijzingen en zorgvuldiger formuleringen.

Leo Balai, Balai-Research